

Honismeret és turizmus*

Megtiszteltetés számomra, hogy a konferencia illusztris előadói-szakemberi körének tagja lehetek. Megmondom őszintén, jómagam a terepen, a hegyek között érzem magam inkább otthon, és kicsit néha idegenként mozgok az előadótermekben – ám örömmel osztom meg a terepi tapasztalatainkat Önökkel is, annak reményében, hogy jól tudják hasznosítani.

A honismeret és a turistaság vonatkozásainak bemutatását szubjektív oldalról kezdeném: a környezetünket úgy ismerjük meg egyre jobban, ahogy cseperedünk és bontogatjuk szárnyainkat. Tatabányán például a Vértes-hegység a legközelebbi tájkincs, így az itt élők első túraélményeiket valószínűleg a Vértesben szerzik. Én a Duna-kanyarból származom, így nekem – illetve a barátaimnak, akikkel később a Hazajáró útján elindultunk – a Börzsöny-hegység volt az, amit először felfedeztünk és megismertünk. Ahogy az ember kezdi mélyebben megismerni a saját környezetét, egyre több megismerésre és megóvásra érdemes értéket talál ott – ez motivált bennünket a Börzsöny Akciócsoport Egyesület megalapítására 1999-ben. Az egyesület elsődleges célja az volt, hogy a bakancsos turizmust fejlesszük a Börzsöny-hegységben. Turisztikai táblákat helyeztünk ki, jelzéseket

festettünk, túrákat szerveztünk, szemetet szedtünk, mindezt teljes mértékben önkéntes munkával és pályázati úton megvalósítva. Ahogy az ember a Börzsönybe fölmegegy, és a Csóványos kilátójából körülnéz, akkor – ha jó az idő – megláthatja az északabbra levő hegyeket: az Alacsony-Tátrát, illetve igazán jó időben még a Magas-Tátrát is, és elkezd oda is – a szűkebb környezetétől egyre távolabb – vágyódni. Ezzel mi is így voltunk. Így merészkedtünk el egyre távolibb helyekre, a Magas-Tátrán túl, Erdélybe főleg, s kezdtük egyre jobban megismerni a csonka hazánkon túli területeket is.

A szívünk hazahúz

A hegymászás és a turistaság ízére rákapva még távolabbi vidékekre is eljutottunk: többek között

az Alpokban a Mont Blanc csúcsát is meghódítottuk. De voltak közöttünk olyanok, akik ennél magasabb hegyre is felkapaszkodtak. A Hazajáró egyik rendszeres szereplője Varga Csaba, nagyváradi hegymászó barátunk – ő épp a Kancsen-dzönga, a világ ötödik legmagasabb hegyének az alaptáborában van, nemrég érkezett le az egyik akklimatizációs túrájáról. 7000 méter magasan is járt, úgyhogy innen is drukkoltunk neki. Ő is úgy van ezzel, hogy tényleg vannak egzotikus vidékek a világban, de valamiért mi mégis itt, a Kárpát-medencében érezzük igazán otthon magunkat. És bármerre is járunk, vajon miért van az, hogy mégis hazahúz a szívünk?

Azt gondolom, hogy ennek az egyik legfontosabb vetülete az, hogy itt valami olyan lelki-szellemi plusz töltetet kapunk, amit a távoli világban már nem kapunk meg.

* A cikk alapjául szolgáló előadás a „Megtartó kultúra – a kulturális gazdaságfejlesztés jó gyakorlatai” című konferencián hangzott el Tatabányán, 2018. április 26-án.

A saját hazánk történelmi emlékei, illetve a minket körülvevő magyar közösségek jelentik a bennünket hazavonzó élményeket.

A Hazajáró kis közössége is végül mindig arra a következtetésre jutott, hogy tényleg vonzóak az egzotikus tájak, de valamiért mi mégis itthon szeretünk turistáskodni. Ebből alakult ki az a „Hazajáró-életmód”, amit a szabadidőnkben végeztünk. Közben egy média-céget is működtettünk, és amikor a csillagok állása olyan kedvező volt, sikerült a szabadidős tevékenységként művelt turistáskodást és a munkánkat ötvözni egy tévéműsor keretében. 2011-ben kaptunk felkérést a Duna Televíziótól, hogy Hazajáró címmel indítsunk be egy 26 perces magazinműsort. Ez a műsor hétről-hétre látható a Duna Televízió, illetve az M5 csatornán. Most már a hatodik évadon és 214 epizódon vagyunk túl, úgyhogy elég sokfelé jártunk. Essék most néhány szó arról, hogy melyek a fő alappillérei a műsornak. Amikor elkezdjük ezt a műsort gyártani, akkor az elsődleges cél az volt, hogy a Kárpát-medence kis régióit és a természeti értékeket mutassuk be – elsősorban hegyekbe mentünk –, ezek a természeti kincsek jelentik az első pillért. Ám amikor a turista elhagyja a hegyeket, lépten-nyomon találkozik a települé-

seken azokkal az épített, történelmi örökségeinkkel, melyek saját történelmünket tükrözik – ezek a mementók képezik a második pillért. A külhoni magyarsággal való szellemi közösség a harmadik pillér: a Kárpát-medence tájain van, ahol szórványban, van, ahol tömbben, de mindenhol megtalálhatók azok a magyar közösségek, akik kitartanak az identitásuk, az anyanyelvük mellett. Minden egyes epizódban e három pillér érvényesül.

A hely szelleme

Nyilván nagyon nehéz röviden hitelesen beszélni annyi fontos értékről... az a 26 perc, ami végül adásba kerül, csak egy morzsája azoknak az élményeknek és érzéseknek, melyeket a forgatások során megélünk. Azokat az illatokat, azokat az ízeket, azokat az éjszakába nyúló beszélgetéseket vagy az éjszakába nyúló túrákat nagyon nehéz a képernyőn keresztül átadni. A hely szellemét, a *genius loci* komoly kihívás tárgyiasítani, és egy kamera – egy élettelen eszköz – segítségével a képernyőn keresztül a nézők elé tárni. Talán ez a legnagyobb, legnehezebb feladatunk. Ám úgy érezzük, hogy valamilyen szinten ez mégiscsak sikerült, hiszen a műsor egy egyedülálló, hi-

ánypótló kezdeményezés, és azt vettük észre, hogy óriási igény van arra a fajta lelkeségre, szellemiségre, amit ezen a műsoron keresztül próbáltunk átadni. Rengeteg helyre hívtak minket közönségtalálkozókra, közösségi oldalainkon nagyon aktívak az emberek, tehát nagyon sokan elkezdtek nemcsak képernyők előtt követni minket, hanem elhagyva a fotelt, aktívan átélni az élményeket. A közönségtől érkező személyes jó visszhang mellett a műsor számos elismerést és díjat is kapott.

A kultúrát, a nonprofit tevékenységet, a „bakancsos” turizmust hajlamosak a médiában is félvállról venni, pedig igenis óriási igény van a magyar társadalomban erre a fajta gondolkozásra: ezt tükrözi a Prima Primissima közönségdíj is, melyet nem egy szakmai grémium, hanem a nézők adtak nekünk. Eltérően a profitorientált dolgokat piederstálra helyező szemlélettel, mi úgy látjuk, hogy igenis szükség van az organikus kultúrára, szükség van arra a fajta lelkeségre, ami itt a Kárpát-medencében körbevesz bennünket.

Identitásturizmus

A műsor nézőitől egyre több megkeresés érkezett, hogy valamilyen valós közösséggé is formálódjunk. 2015-ben érett meg arra az idő, hogy egy egyesületet hozzunk létre a műsor kapcsán: Csobánkán alakult meg a „Hazajáró Honismereti és Turista Egylet” Bójte Csaba testvér áldásával. Ha egy mondatban kellene összefoglalni, hogy mi is a célja ennek az egyletnek, akkor az lenne, hogy a Kárpát-medencei magyarság összetartozásának az erősítése a honismeret és a turizmus eszközeivel. A tevékenységünknek a fő vonulata pedig a belföldi turizmus kiterjesztése a Kárpát-medence egészére, mely történelmileg és földrajzilag is alá-

Egylet zászlóbontó, Csobánka túra

támasztott. Szeretnénk, hogy a magyar útrakelők – akár nyaralni, akár kirándulni indulnak – elsősorban a saját tájainkon nézzenek körül, hiszen nem kell ahhoz Németországba vagy az Alpokba menni, hogy egészen kivételes szurdokokban találja magát az ember, nem kell ahhoz nyugatra vagy délnyugatra menni, hogy történelmi várakkal találkozzunk.

Rácsodálkoztunk rengeteg olyan kis rejtett értékre, amelynek létéről nem is volt tudomásunk. Magyarországon a múlt rendszer negyven évnyi agyimosása után fájdalmasan kevesen tudtak arról, hogy az elszakított területeken milyen csodák várnak ránk. Az egylet fontos célja, hogy minél több embert kimozdítsunk ezekre a tájakra: elsősorban túrákat szervezünk, illetve rengeteg közönségtalálkónk valósul meg határon innen és túl. Úgy tapasztaljuk, hogy óriási igény van az általunk képviselt – mai divatos szóval élve – identitásturizmusra.

Érdekes fejleményként Kolozsváron az egyetemi tananyag része lett a Hazajáró, melyet identitásturizmus néven illettek. A Gyimesekben tartott '32-es emléktúrát pedig hadszíntér turizmusként definiálták. Mindebből kiviláglik, hogy a túrázó nemcsak egy természeti élménnyel gazdagodik, hanem ma-

gyarságát, identitását és önazonosságát is mélyebben megéli azáltal, hogy olyan helyen jár, ahol őseink vére folyt, vagy ahol magyar történelmi események zajlottak le. Ez az a *genius loci*, a hely szelleme, melyet elhivatottan próbálunk átadni műsorunkban és programjainkban.

Együtműködések a honismereti turizmusban

Bár Kárpát-medencei egylet vagyunk, de nem tudjuk lefedni az egész területet, úgyhogy minden olyan szervezettel, civil egyesülettel, aki a honismeret és a turistaság területén mozog, egyfajta szövetség-

gi rendszert próbálunk kialakítani, s már komoly partnerhálózattal rendelkezünk. Legutóbb éppen a Kárpát-medence egyik legkomolyabb turistaszervezetével, az Erdélyi Kárpát Egyesülettel kötöttünk megállapodást, ami Erdélyben egy óriási erőt jelent a turizmusban, rengeteg embert mozgatnak meg, számtalan túrát szerveznek.

Hiszünk benne, hogy azt a fajta tevékenységet, amit folytatunk, érdemes kiterjeszteni, s egyfajta rendszert felépítenünk arra, hogy hogyan tudnánk a leghatékonyabban működtetni a honismeretet az egész Kárpát-medencében, hiszen az elmúlt hat év alatt tulajdonképpen Őrvidéktől Kárpátaljáig, Délvidéktől Muravidéken át Székelyföldig a Kárpát-medence összes területére eljutottunk, és mindenhol kapcsolatokat építettünk.

Elhatároztuk, hogy az általunk felgyűjtött információkat közkinccsé tesszük, ezért a Kárpát-medencei régiókban turisztikai, honismereti úti célokat fogunk kijelölni. Hosszú távú tervünk, hogy komplex honismereti és turisztikai programcsomagokat alakítsunk ki. Ezek meghatározásában természetesen figyelni kell a helyi adottságokra is: egészen más a helyzet Székelyföldön, ahol a legtöbb desztinációt virágzó turizmus jellemzi, és egész más a helyzet, például

Tábor, Gyimes

egy munkanélküliségtől sújtott bányavidéken, ahol az ínség elrejtja a kincseket. Vagy az olyan szórványterületeken, mint a Délvidék vagy a Felvidék egészen északi részei, ahol alig-alig találni magyarokat. Csak-hogy az értékek e helyeken is jelen vannak, csak nagyon-nagyon kiaknázatlanul!

A tapasztalatunk azt mondja, hogy nincsen egy olyan négyzetcentimétere a Kárpát-medencének, ahol ne találnánk olyan kuriózumot, különlegességet, ami a turizmus szempontjából egyfajta kitörési pont lehet. Nyilván egyes helyeken sokkal komolyabban lehet építeni a turizmusra, más helyeken pedig csak egy kiegészítő szála lehet az ottani helyi közösségek megmaradásának, de nincs olyan terület, ahol ne lehetne a turizmusból építkezni. Mindezen elgondolások alapján 56 régióra osztottuk fel a Kárpát-medencét. A felosztás épít a vármegyerendszerre, de történeti földrajz, illetve néprajzi vonatkozások alapján módosítottunk rajta, valamint figyelembe vettük jelenlegi határok hollétét is, melyek máshol húzódnak, mint történelmi hazánkban.

Honismereti-turisztikai ispánok

Egy ekkora rendszert egy budapesti központból nem tudunk működtetni, ezért regionális alapon minden egyes régióban felkértünk egy olyan személyt, aki általában a honismeret és a turizmus területén (például idegenvezetőként vagy helytörténészként) egyébként is tevékenykedik, hogy önkéntes alapon képviseljük a Hazajáró Egyletet. Történelmi alapokon ispánoknak neveztük el ezeket a helyi képviselőket, ők a mi honismereti-turisztikai ispánjaink. Az ispánok azért is felelnek, hogy a turistaságot és a honismeretet a maguk eszközeivel fejlesszék.

Nyári túra emléklap

Téli emléktúra

Igyekszünk tudatosítani az ispánjainkban, hogy az adott régióban talán egyedül érzik magukat, hiszen sok helyen a turizmusért és a honismeretért felelős személy egyben a helyi magyar közösségnek is az utolsó bástyája. Éppen a minap kaptam egy levelet Resicabányáról, ahol egy református lelkésznek az a vállalt elhivatása, hogy az ott élő néhány ezer magyart összefogja – mert az egész volt Szörény vármegyében néhány ezer magyar maradt már csak. Mellette ez a lelkész szervezi a honismereti és a turisztikai programokat, folyamatokat. Székelyföldön viszont

már olyan jól működő desztinációs irodák vannak, hogy szinte minden falura jut egy olyan ember, aki ispánnak megfelelő lenne.

A regionális rendszerünk piramis alapon épül: a nagy tájak alatt szerepelnek a régiók, amiből 56-ot jelöltünk ki. Minden egyes régió belül vannak kisebb régiók, amik tulajdonképpen a Hazajáró című műsoron alapulnak, mert pontosan ezeket a kis tájakat mutatjuk be. Az eddig forgatott részeinkkel nagyjából már lefedtük az elszakított területeket, de vannak még fehér foltok: most például az Erdélyi-szigethegységbe készülünk.

Hazajáró Pontok

A Hazajáró útja végtelen, hiszen tényleg annyi kis csoda található mindenhol! Előfordul, hogy kinézünk magunknak egy kistáját, ahova elmegyünk, meglátogatjuk, leforgatjuk az anyagot, aztán megállunk egy hegycsúcson... és meglátunk szemben egy másik hegycsúcsot, egy másik felfedezésre váró tájat. Az út pedig folytatódik.

**Útravaló a honlapon
(www.hazajaroegylet.hu)**

A látnivalókat különböző kategóriákba lehet honismereti szempontból sorolni: például templom, kistelepülés, természeti látnivaló, hegycsúcs, vízesés, történelmi

emlékhely, csatater, emlékmű vagy akár vallási emlék. A honlapunkon a regionális rendszert adatbázisként kezeljük, és a legkisebb léptéktől, tehát a látnivalóktól egészen a nagy tájakig különböző kategóriák szerint lehet szűrni, rákeresni az értékekre. Az eddig bemutatott minden egyes tájnak az összes látnivalója fellelhető ezen a honlapon. Hosszú távon olyanná szeretnénk fejleszteni a honlapot és ezt a regionális rendszert, hogy ha valaki el akar indulni a Kárpát-medence bármelyik régiójába, a honlapon keresztül mindenhol naprakész információkat kapjon. Olyan részletességgel, hogy ha mondjuk, egy Szent László freskót tartalmazó középkori templom olyan településen

van, ahol már szinte nem él magyar, akkor kitől kérhetik el a turisták a templom kulcsát, hogy megnézzék a freskót.

Mindez az egész Kárpát-medencére lebontva komoly feladat, amit egyesületi formában próbáljuk a szabadidőnkben működtetni, úgyhogy nem kétséges, hogy nagy kihívások elé nézünk.

Hazajáró Pontok

A látnivalókkal nagyjából egy szinten ebben a piramisrendszerben vannak az úgynevezett Hazajáró Pontok. Ezek a matricával jelzett Hazajáró Pontokon a Hazajáró tagsági kártyával rendelkező turista különféle kedvezményeket vehet igénybe. Elsősorban a szálláshelyekre, illetve vendéglátóhelyekre kell gondolni, de múzeumok vagy műemlékek belépődíjából és más szolgáltatásokból is engedmény jár a kártya után. A Hazajáró Pontok azonban nem az anyagiakról szólnak, hanem a gesztusról – amikor egy turista elindul ezekre a helyekre, nyilván nem az a célja, hogy kapjon 10% kedvezményt egy szálláshelyen, hanem az, hogy olyan szellemi-lelki élménnyel gazdagodjon, amit máshol nem kapna meg. Hazajáró Pontnak elsősor-

ban azokat a helyszíneket, azokat a szolgáltatásokat, vagy akár azokat a rendezvényeket szeretnék bevonni – ilyenből egyébként már rengeteg van –, akik ezt a plusz szellemi töltetet hozzá tudják adni az élményhez a honismereti turizmus szellemében. Egészen konkrét példával élve: vannak olyan följajlások, hogy a Hazajáró kártya tulajdonosát helyi népviseletben előadott néptáncműsorral köszöntik, máshol pedig „Isten hozott”-pálinkával fogják megkínálni, esetleg egy népdalt énekelnek el neki.

Ezekkel a Hazajáró Pontokkal szeretnék az egész Kárpát-medencét lefedni, a honlapon pedig minden egyes Hazajáró Pontnak lesz egy külön kis adatlapja, ami részletesen feltünteti, hogy milyen szolgáltatást nyújt ez a kártyaelfogadó hely.

Jelvénytérítő mozgalom

Terveink között szerepel a jelvénytérítő mozgalom elindítása, mely motivációt biztosítana a honismereti desztinációk személyes felkeresésére, ezáltal generálva az elszigetelt területekre irányuló turizmust. Ehhez egyfajta, kihívásokon alapuló pontrendszer alakítottunk ki: minden egyes látóponthoz egy nehézségi szintet rendelünk aszerint, hogy mennyire könnyen elérhető a turista számára. Egy város autóval jól megközelíthető, könnyen megtalálható főtere például csak 1-2 pontot „ér”, míg egy komoly fizikai erőfeszítést és tájékozódást kívánó, 2000 méternél magasabb hegycsúcs (mint a Gerlachfalvi-csúcs, történelmi hazánk legmagasabb pontja) felkereséséért 10 pontot fog kapni a hazajáró turista. Minél több pontot szerez valaki, annál magasabb – bronz, ezüst, arany és a gyémánt – fokozatú, úgymond tiszteletbeli Hazajáróvá fog válni. A gyémánt fokozatot egyébként egyelőre csak

a stábtagnak érthették el, de reméljük, hogy lesznek olyan követőink, akik ugyanazokat a helyeket mind bejárják, amit mi is bejártunk.

Visszaulva a kulturális gazdaságfejlesztés témájában elhangzott korábbi előadásokra, szeretném hangsúlyozni, hogy a turizmus, illetve a honismeret éppúgy gazdasági tényező, mint a kereskedelem vagy az ipar. Gyakran tapasztaljuk, hogy az elhagyottabb területeken is kiváló helyi értékekkel rendelkeznek a települések. Mégsem várhatjuk el egy hétvégeként a helyi táncban mégoly lelkesen néptáncoló fiataloktól, hogy helyben maradjon, ha közben a hétköznapi betevő megteremtését nem tudja a lakóhelyén megteremteni. Ennek a kihívásnak a kezelése már túlnő egy egyesület keretein, ez már nemzetstratégia: meg kell teremteni azokat a gazdasági lehetőségeket, amik a helyben maradáshoz szükségesek. Tapasztaljuk, hogy a turizmus egyfajta kitörési pontként a Kárpát-medencei Magyarország megmaradásának az egyik záloga lehet, és

ehhez az kell, hogy minél többen elinduljunk, és meglátogassuk ezeket a helyeket.

Ne csak a „kirakat helyekre”, ne csak a népszerű célpontokra látogassunk el! A Csíksomlyói búcsún lelkileg feltöltődünk, a Magas-Tátra vagy Székelyföld vidékein is szeretettel, turisztikai szolgáltatásokkal várnak – de fedezzük fel a kevésbé ismert területeket is! Jártunk olyan szórvány vidékeken, ahol az ott élő magyarok már az identitásvesztés hatásán álltak – egyszerűen nem tudták megfogalmazni, hogy tulajdonképpen mitől is jó nekik, hogy magyarok. De ha érzékeltetjük velük, hogy nemcsak tévéstábként, hanem turistaként tényleg kíváncsiak vagyunk rájuk, kezdet fogunk velük, szemükbe nézünk, megiszunk egy pohár pálinkát, éjszakába nyúlóan beszélgetünk velük egy tábortűz mellett, az számukra egy pénzzel nem mérhető erőt ad, ami a megmaradásukat szolgálhatja. És én erre az útra hívnék mindenkit, hogy induljon el a nyomunkban, és tartson velünk.

MOYS ZOLTÁN médiaszakember 2000–2002 között a Magyar Televízióban, majd 2002–2003 között a Magyar Távirati Irodában szerkesztő. 2003-ban két társával megalapítja a Dextramedia Kft-t. Az elsősorban filmek, műsorok gyártásával foglalkozó stúdió nevéhez dokumentumfilmek, a *Hagyaték*, a *Kárpát Expressz* és a *Hazajáró* c. tv-műsorok kötődnek. Moys Zoltán 2011-es indulása óta írja és rendezi a *Hazajáró* c. honismereti-turisztikai magazint, amely a Kárpát-medence tájainak természeti szépségeit, kultúrkinccseit és magyar közösségeit hivatott bemutatni.